

Een eerlijke kans Basisonderwijs voor kinderen in kansarmoede

een project met mensen in kansarmoede

Albert Janssens en Daniël Trimbos

werkmethode

Deel 1

1. Bevraging leerkrachten
2. Getuigenissen
ervaringsdeskundigen in de
armoede en de sociale uitsluiting
3. Synthese van thema's
4. Theorie van de belangrijkste
thema's

Deel 2

5. Resultaten onderzoek
6. Tips voor basisonderwijs

6 types van armoede (Jensen, 2009):

Situatiegebonden armoede vs.
Transgenerationele armoede

Absolute armoede vs. Relatieve armoede

Stedelijke armoede vs. Plattelandsarmoede

Situatiegebonden armoede vs. Transgenerationele armoede

Situatiegebonden armoede:

- Crisis: vb. rampen, echtscheiding, gezondheidsproblemen,...
- Verlies: vb. overlijden
- Gezondheidsproblemen

Transgenerationele armoede:

- armoede die minstens 2 generaties overspant.
- Er zijn te weinig tools aanwezig om uit de armoede te geraken.

- Kenmerk: meestal tijdelijk van aard

Wat zijn volgens jou **algemene kenmerken** van kansarmoede?

kenmerk	Aantal x genoemd	Uit ... ≠ scholen
Financiële problemen	79	7
Sociaal geïsoleerd	33	7
Scholing van de ouders	30	6
Slechte hygiëne/gezondheid	28	6
Onverzorgde kledij	27	4
Ongezonde/onvoldoende voeding	26	3
Slechte woning	24	5
taalachterstand	22	6
Te weinig kansen om te ontwikkelen	20	5
Geen begeleiding thuis	17	2

Wat zijn volgens jou **specifieke kenmerken** van kansarme kinderen?

kenmerk	Aantal x genoemd	Uit ... ≠ scholen
Onverzorgde kledij	51	6
Sociale isolatie	34	7
taalachterstand	31	7
Slechte hygiëne/gezondheid	31	4
Ongezonde/onvoldoende voeding	29	6
Financiële problemen	28	5
leerachterstand	15	4
Weinig vrijetijdsbesteding	15	4
Ouders kunnen hun kind niet ondersteunen	15	4
Sociaal minder kansen	15	4

Wat zijn volgens jou de gevolgen van kansarmoede op het **leren en leven** van kinderen **op de basisschool**?

kenmerk	Aantal x genoemd	Uit ... ≠ scholen
Minder ondersteuning van thuis	71	6
Minder ontwikkelingskansen	27	6
Financieel (niet kunnen deelnemen aan activiteiten die geld kosten)	24	6
Sociale isolatie	20	5
Kans op leerachterstand	15	4
Geen goede structuur (thuis en leren)	15	4
Laag zelfbeeld	14	5
probleemgedrag	13	4
Niet in orde met opdrachten	13	4
Risico op pesten/gepest worden	12	5
Weinig interesse voor school	12	4

Wat de kansarme zegt ...

Ik herinner me heel weinig van mijn lagere school. Ik weet niet of het er goed was of slecht, maar als het er goed was, is al dat goede ondergesneeuwd door het slechte dat ik meemaakte buiten de school.

Ik ben heel vlug gaan geloven dat ik slecht was, en ben me daar dan ook naar gaan gedragen. Als de anderen zo over mij denken, dan zal ik zo doen. Dan zullen ze eens iets zien.

Ik ben heel zelfbepalend, nu nog. Ik ga mijn leven niet aan een ander geven. Daardoor heb ik wel een heel eenzame positie. Ik ga niet in verbinding. Dat heb ik geleerd om te overleven

De juf van het vijfde herinner ik me nog goed.

Ze stond ook gepassioneerd voor de klas, vertelde altijd heel erg boeiend. Ze gaf niet alleen theoretische lessen, maar ging met ons op stap. En daarover liet ze ons rekenen en lezen en schrijven. De juf noemde me slim en benutte mijn kwaliteiten. Ze liet me ook doen wat ik goed kon.

Ik had duidelijke regels en structuur nodig. Dat gaf deze juf me. Als het nodig was, strafte ze ook, maar ze was ook dan rechtvaardig.

Leerkrachten willen veel te vlug resultaat zien van hun inspanningen. Als dat niet onmiddellijk gebeurt, dan haken ze af. Zo werkt het niet. Het heeft veel meer tijd nodig.

Ge moest eens weten hoe moeilijk het is om op elk moment van de dag "het juiste masker of gezicht" op te zetten, en die koffer alle dagen meesleuren is zeeeeer vermoeiend... en dat enkel om erkend, gezien, gevoeld, geliefd te worden, een plaats te hebben,....., er mogen zijn wie je bent is geen optie, dat heb je onnoemelijk vaak ervaren door de vele vernederingen, uitsluitingen, geweld door volwassenen met wie je omgaat.

Ik zou voor mijn kinderen een school willen waar ze een eigen mening mogen hebben en dat leerkrachten die mening laten bestaan, zonder eraan te prutsen, zonder te zeggen dat wat wij denken niet kan. Het gaat niet over goed of slecht.

Gevolgen in de thuissituatie:

- Het leven als kind is 'hard', niet 'plezierig'
- Minder experimenteermogelijkheden
- Minder sociaal netwerk met leeftijdsgenoten
- Minder cognitieve uitdagingen
- Minder woordenschat
- Minder vaardigheden om om te gaan met structuur, regels
- De kinderen zijn afhankelijk van wat er gebeurt, leren reactief leven.
- Pessimistische houding t.a.v. de toekomst
- Gevoel van eenzaamheid, verstoten zijn
- Zoektocht naar 'vergeetmiddelen'

Gevolgen van opgroeien in kansarmoede voor de ontwikkeling van het kind...

Eigen bevindingen

- een moeilijke identiteitsontwikkeling
- een negatief zelfbeeld, een duidelijk gebrek aan eigenwaarde
- Stress, het hoofd vol ...
- Taalproblemen
- Gebrek aan omgaan met structuur en 'middenklaswaarden en –normen'

Onderzoek (Jensen)

- Emotionele en sociale dysfuncties: gekwetst zelfbeeld, gekwetst zelfvertrouwen, gekwetst vertrouwen in andere mensen
- Acute en chronische stress
- Cognitieve achterstand
- Gezondheidsproblemen
- Veiligheidsproblemen

Opsplitsing van de thema's

Persoonsgebonden thema's

- Stress
 - Identiteitsontwikkeling
 - basisbehoeften
 - Hechting
 - communicatie
-
- Deze elementen spelen hun rol in de beleving van en het werken in de school...

School-/leergebonden thema's

- Taalachterstand
- cognitieve en executieve functies
- gedrag

Een aantal oude en
nieuwere kaders...

1. Stress

- Hersenen geven aan dat er gevaar dreigt.
- Je gaat vluchten of vechten (= positief).
- Als de bedreiging (constant) groter is dan je capaciteit om erop te reageren dat stress een probleem wordt.
- De redenen die leiden tot stress: iets van buiten overmunt je of negatieve gedachten overmannen je
- Stress speelt reeds tijdens de zwangerschap een belangrijke rol!

Gevolgen van **chronische** stress

- Stress zorgt voor ernstige concentratieproblemen
- Groot absentisme, letterlijk of alleen in de geest
- Verminderde creatieve-, cognitieve- en geheugenmogelijkheden
- Verminderde sociale vaardigheden en sociaal oordeel
- Verminderde motivatie, doelgerichtheid en inspanning
- Verminderde conditie
- Verhoogde kans op depressie
- Verminderde ontwikkeling en groei van hersencellen

2. identiteits- ontwikkeling

Een eigen identiteit heeft 4 belangrijke kenmerken (Erikson):

- Het gevoel: ik ben één en dezelfde persoon
- Wederzijdsheid: eigen identiteitsbeleving klopt met die van de omgeving
- Zelfacceptatie
- Idealen geven toekomstperspectief: verwachtingen en doelen

CESMOO

Voorwaarden voor een goede identiteitsontwikkeling:

- Hechting
- De ander als model om te observeren en te imiteren
- Interactie
- Vertrouwen in zichzelf en in de ander

CESMOO

Vertrouwen >< wantrouwen
Veilige basis/hechting

Hechting is de basis van
ontwikkeling!
Hechting = overleven

Het belang van hechting:

- Hechting zorgt voor zelfvertrouwen (zichzelf waardevol vinden) en vertrouwen (op de beschikbaarheid van de andere).
- Hechting betekent de capaciteit van de hechtingsfiguur om emotionele en/of lichamelijke ondraaglijke gevoelens van het kind draaglijk te maken. Hierbij houdt de hechtingsfiguur rekening met de mentale processen en de intenties van het kind. (= containment)
- Zorgen voor nabijheid, warmte en geborgenheid.
- Dit moet leiden tot autonomie, exploratie en veiligheid om te durven groeien.

Voorwaarden:

- Een fysiek aanwezige hechtingsfiguur
- Een emotioneel stabiele hechtingsfiguur
- Een sensitieve en responsieve hechtingsfiguur

Kenmerken van hechtingsproblemen bij kinderen:

Onmacht om wederkerige sociale relaties aan te gaan.

Verwaarlozen van zichzelf en de omgeving (t.e.m. zelfverwerping)

Controle willen houden, dingen zelf oplossen, geen hulp aanvaarden of vragen

Groot (on)rechtvaardigheidsgevoel

Verzamelgedrag, materialisme

Agressie

Veel nood aan aandacht die ze tegelijk aanvechten

Fundamenteel eenzaam

Lustprincipe

Weinig oorzaak-gevolg denken

parentificatie

- kinderen willen voldoen aan de verwachtingen van hun ouders.
- Ze passen zich aan om zo verbonden te blijven met hen.
- het kind gaat zorgen voor de ouders
- Er groeit een ongezonde wederzijdse afhankelijkheid
- het kind zorgt meer voor zijn ouder dan omgekeerd

Extreem:

- het kind ziet zichzelf als een extra zorg van zijn ouder
- Als de ouder de zorg niet waardeert, ervaart het kind dat als 'ik doe nooit genoeg' → schuldinductie

3. Zelfbeeld

Jouw mening over wat je zelf waard bent, noemen we **zelfbeeld**

4. basisbehoeften

Maslow beschrijft de basisbehoeften.

Zij zijn voorwaarden tot ontwikkeling.

Die voorwaarden hebben een volgorde van onder naar boven

Indien onderaan problemen rijzen, dan hebben de behoeften bovenaan ontwikkelingsrisico!

5. Cognitieve dysfuncties

≠ gebrek aan intelligentie (ook niet bij lager IQ)

Belangrijkste dysfuncties (Jensen)

- Gebrek aan nauwkeurige waarneming
- Gebrek aan (denk)taal
- Gebrekkig voorstellingsvermogen
- Beperkt werkgeheugen
- impulsiviteit

CESMOO

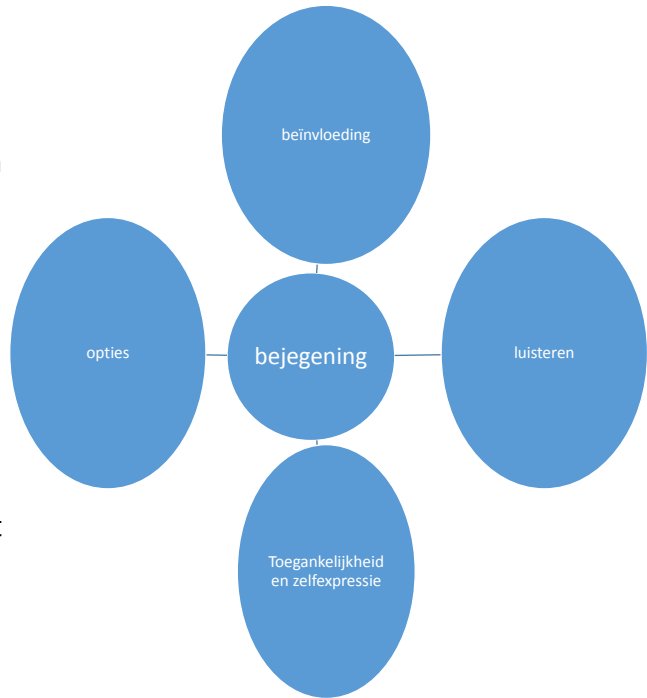
6. Taalachterstand

- Een heel beperkte woordenschat (400 >< 1200 woorden bij binnenkomen 1^e leerjaar)
- Arme taalomgeving
- Kansarme context → weinig begripsvorming

CESMOO

7. communicatie

- Van welke planeet kom jij ? (Ikrn klagen over de communicatie van Iln en hun ouders, Iln en hun ouders over de communicatie van Ikrn)
- Communicatie is cultuur!
- Goede communicatie steunt op respect en evenwaardigheid
- Een goede communicatie start met een goede luisterhouding
- Goed luisteren betekent niet dat je met alles wat gezegd wordt akkoord gaat
- De mening van de andere is evenwaardig aan die van jou

CESMOO

Deel 2: Naar de praktijk...

Stelling: kinderen komen naar school om te leren. Maar... Wat is dat: leren?

Leren is het bewust verwerven van kennis, vaardigheden en attitudes die als doel hebben later op zo zelfstandig mogelijke wijze in het leven te kunnen staan en dit binnen een bepaalde cultuur.

Problemen bij het leren...

- Kinderen die leerproblemen hebben omwille van aanleg, stoornissen of handicap (nature)
- Kinderen die problemen hebben omwille van de omgeving waarbinnen ze opgroeien. (nurture)

Kinderen die problemen hebben omwille van de omgeving waarbinnen ze opgroeien. (nurture)

2 mogelijkheden:

1. Opgroeien in niet of te weinig geletterde omgeving (non-literacy oriented): geen gerichtheid op lezen, schrijven, ...
2. Opgroeien in een cultureel gedepriveerde omgeving: de kinderen blijven binnen hun omgeving verstoken van cultuur.

≠ kinderen die een andere cultuur meekrijgen van thuis dan deze van de school.

Conflict schoolcurriculum vs. kindnoden

- Een van de belangrijkste redenen waarom deze kinderen falen op school is omdat de school niet is aangepast aan de ervaringen of het gebrek aan ervaringen van het kind. Het curriculum (eindtermen) is gebaseerd op de ervaringen van het 'geletterde' kind.
- Als we kinderen in onze school willen laten leren, dan zullen we de voorwaarden van ervaringen (geletterdheid) moeten aanbieden.

CESMOO

Basis voor de praktijk (1): Geloof in de mogelijkheden van de leerling, zijn omgeving en van jezelf!

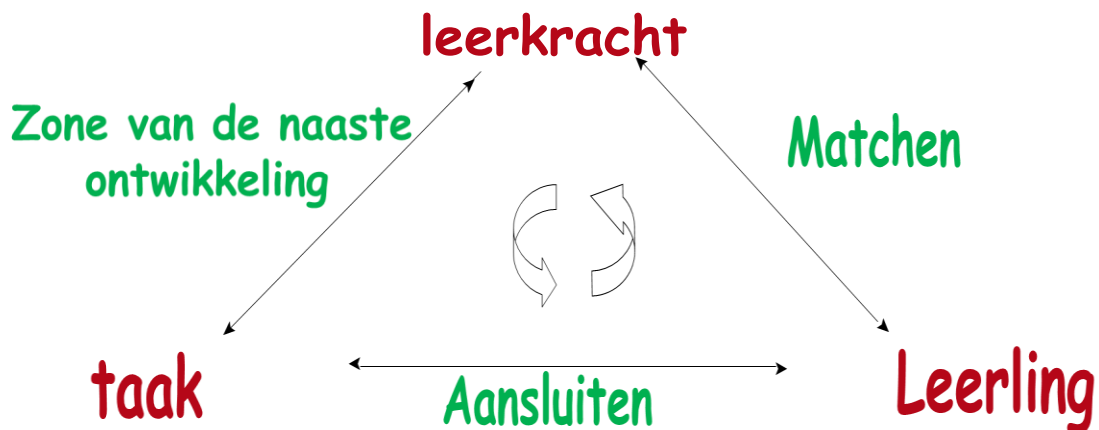

Basis voor de praktijk (2): de leerdoelenniveaus van A. Costa

CESMOO

Basis voor de praktijk (3): De pedagogische driehoek

Algemene tips om te mijden!

Wrijf het er nog eens goed in...

Buiten je mandaat gaan

‘je kunt wel, maar je wil niet’

invulblaadjesonderwijs

Schooloverstijgende testen en testen zonder
opvolging voor ogen

Algemene tips om wel te doen

Verdien je mandaat!

Wees authentiek
als leerkracht

Ga in interactie vanuit evenwaardigheid
(macht \gg gezag)

Beperk de druk op wat thuis moet gebeuren

1 uur beweging per dag op school

Verplicht het kleuteronderwijs

De leerhoek in de kleuterklas

Principe:

De kleuterleidster speelt dagelijks met elk kind in groepen van max. 5 een spel, waarbij een vaardigheid of een leerhouding expliciet wordt getraind en besproken.

Indrillen...

Principe:

Basisleerstof (tafels, Franse werkwoorden, woordpakketten,...) die meestal in grotere gehelen gemakkelijk moet kunnen worden opgeroepen, moet geautomatiseerd zijn!

Laat overschrijven...

Principe: overschrijven zorgt voor een betere focusing en een betere inprenting!

Een pakje tijd!

Nederigheid als basishouding omwille van het
onbekende

CESMOO